

Alla Lynenko. Socio-cultural safety of future teachers as a basis of training for professional activities

In recent years, the intellectuals of Ukraine, the pedagogical community, parents are concerned about the crisis of youth spirituality, the low level of their cultural development, the rejection of a universal value system based on higher spiritual and moral absolutes. According to leading scientists, this can lead to a real threat of self-destruction of society.

The spiritual threat is the intensive globalization and modernization processes, the destruction of the basic values of religious and secular cultures, the expansion of non-traditional religions. Mass culture is sometimes created by dealers-craftsmen, whose main driving force is commercial success, not the revival of the spiritual health of the nation. There is a violation of the ecology of culture, which negatively affects the development of the personality of a young person, leads to degradation. The problem of youth sociocultural safety is relevant and requires focused action on its formation.

One of the main components of socio-cultural security is spiritual security.

Spiritual ideals determine the higher meanings of existence, the direction of social development, create the "spiritual code" of society, perform the function of spiritual unity and the strengthening of Ukrainian society. As the second component of socio-cultural security, information security should be considered. It is necessary to carry out systematic work on the formation of sociocultural safety of the younger generation. Significant role in this is played by educational activities on the study of works of artistic and musical art, purposeful cultural education, which should be actively pursued among future teachers, students of especially those faculties of pedagogical higher educational institutions, which are not directly related to art in their specialty. Creation of a cultural and educational environment for pedagogical higher educational institutions with the aim of mastering non-art faculties of world music and artistic culture students on the example of classical samples, acquaintance with stylistic directions of art, forms and genres contributed to the actualization of the motivation of future teachers to study works of artistic art of high spiritual content, to cultivate a culture of listening to musical works, development of aesthetic taste and musical form of artistic thinking.

УДК 373.2:305-053.4

Олексій ЛИСТОПАД*доктор педагогічних наук, професор,**професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу**«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,**м. Одеса, Україна**e-mail: alex.listopad@gmail.com***ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ
СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У статті теоретично обґрунтовано педагогічні умови гендерного виховання старших дошкільників в закладах дошкільної освіти. Гендерне виховання розглядається як цілісна педагогічна система, результатом якої є гендерна вихованість дітей старшого дошкільного віку. Під гендерною вихованістю розуміємо інтегративну властивість особистості, що являє собою сукупність досить сформованих особистісних якостей, в загальній формі відображають систему соціальних відносин через призму гендерної приналежності. Під педагогічними умовами гендерного виховання старших дошкільників в закладах дошкільної освіти розуміємо – створення такого розвивального середовища, в якому була б представлена сукупність педагогічних, психологічних факторів (відносин, засобів тощо), що забезпечують можливість вихователю організовувати індивідуальну і спільну діяльність дітей дошкільного віку, батьків, з метою становлення особистості хлопчика / дівчинки, гармонізації гендерних взаємин у всіх сферах взаємодії.

Ключові слова: гендерне виховання, гендерна вихованість, педагогічні умови гендерного виховання, майбутній вихователь, заклад дошкільної освіти.

В умовах істотних змін соціокультурного життя суспільства в XXI столітті в сфері гендерної проблематики спостерігається ломка традиційних культурних і історичних уявлень про життєві цінності, про стереотипи чоловічої та жіночої поведінки. Освіта як педагогічне явище нерозривно пов'язане з культурою соціуму покликане здійснити пошук інноваційних підходів виховання дітей дошкільного віку, які сприяють розвитку індивідуальності дитини, в тому числі гендерної.

Вивчення практичного досвіду роботи вихователів закладів дошкільної освіти показує, що як у початківців вихователів, так і у вихователів з великим педагогічним стажем викликають труднощі питання організації гендерного виховання дітей дошкільного віку. Найчастіше, цей процес зводиться до одного заняття з гендерної проблематики, без системної роботи з метою покращення цієї роботи. Тобто, гендерне виховання хлопчиків і дівчаток в умовах закладу дошкільної освіти

відстає від реальних потреб практики та сучасних вимог суспільства, тому гендерне виховання дітей дошкільного віку залишається стихійним, погано керованим процесом. На часі реальне, а не тільки вже давно задеклароване в дошкільній освіті, використання системи гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Існують різні підходи щодо гендерного виховання в закладах освіти: через здобуття відповідної обізнаності щодо сутності гендерних досліджень (Х. Брюттнер, І. Іванова, Л. Кобелянська, М. Краєнбаум, І. Лебединська, Г. Ленц, Д. Леммермоле, Л. Розе, О. Луценко, М. Музіол, Е. Ніссен, А. Олійник, Л. Розе, Х. Ролофф, О. Сухомлинська та ін.), опанування основ гендерної культури (А. Апарцева, І. Герасимова, О. Клименко, М. Романовська, В. Суковата, М. Уланова, О. Фащук та ін.), набуття ознак теоретичної і практичної готовності до гендерного виховання (С. Вихор, В. Гайденко, Т. Голованова, С. Гришак, С. Губіна, Т. Дороніна, О. Кікінежді, В. Кравець, Т. Марценюк, О. Петренко, Г. Петручені, О. Плахотник, Н. Світайло та ін.), особливості гендерного виховання у ранньому онтогенезі (В. Абраменкова, А. Арушанова, Т. Говорун, Я. Коломинський, О. Кононко, М. Лісіна, Т. Репіна, Є. Суботський та ін.).

Виходячи з аналізу наукової літератури [1–10] і педагогічної практики, було сформульовано мету статті – визначити і науково обґрунтувати педагогічні умови, що сприяють ефективному гендерному вихованню дітей старшого дошкільного віку.

З-поміж стратегічних напрямів модернізації національної системи освіти, одним із актуальних постає завдання щодо впровадження гендерного підходу в освітній і соціокультурний простір, що висвітлено в працях О. Вороніної, В. Гайденко, Г. Гарфінкеля, Е. Гоффмана, В. Кравця, Л. Штильової та ін. У перекладі з англійської мови «гендер» буквально означає граматичний рід – чоловічий, жіночий, середній. У науковій літературі [2, 4, 5, 9] «гендер» вживається в кількох значеннях: як соціально-рольова й культурна інтерпретація рис особистості та моделей поведінки чоловіка і жінки, на відміну від біологічної; як набуття соціальності індивідами, що народилися в біологічних категоріях жіночої або чоловічої статей; як політика рівних прав і можливостей чоловіків та жінок, а також діяльність зі створення механізмів щодо її реалізації. Крім усталеної назви, «гендерні дослідження», авторами [1–10] пропонуються – «гендерознавство», «гендрологія», «гендергетика» тощо.

Поняття «гендерне виховання» належить до тих понять які сьогодні активно розробляються в

педагогічній науці (С. Вихор, І. Іванова, О. Кікінежді, В. Кравець, О. Луценко, Л. Міщик, І. Мунтян, О. Цокур, Л. Штильова та ін.) і тлумачать як:

- «цілеспрямований, організований і керований процес формування соціокультурних механізмів конструювання чоловічих і жіночих ролей, поведінки, діяльності та психологічних характеристик особистості, запропонованих суспільством своїм громадянам залежно від їхньої біологічної статі» (І. Іванова, О. Цокур);
- «цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, почуття, поведінку вихованців з метою формування в них егалітарних цінностей, поваги до особистості, незалежно від статі, розвитку індивідуальних якостей і здібностей задля їх самореалізації, оволодіння навичками толерантної поведінки та з метою побудови громадянського суспільства» (С. Вихор);
- «комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної взаємодії із соціальними інституціями, на формування гендерної ідентичності, вироблення в особистості навичок взаємодії на засадах ненасильства, корекцію гендерних стереотипів, на її соціальний захист» (В. Васильєва, Т. Голованова, Л. Міщик).

Аналіз наукової літератури гендерної спрямованості [1, 3, 6, 8, 9, 10] засвідчив, що незважаючи на різні трактування поняття «гендерне виховання», дослідники розглядають його як важливу і невід'ємну частину загального процесу виховання, що розглядається як засвоєння і активне відтворення індивідом соціального досвіду (системи знань, норм, цінностей), в результаті якого індивід опановує соціальну роль людини. При цьому на перший план виходить переорієнтація з зовнішньої регуляції гендерної поведінки на внутрішню, що в свою чергу вимагає від системи освіти пошуку інноваційних підходів до виховання дошкільнят, які враховують індивідуально-типологічні особистості дитини і вплив макро-, мезо-мікросередовища (І. Горошко, О. Здравомислова, О. Луценко, Л. Попова, І. Тартаковська та ін.).

Гендерне виховання розглядається як цілісна педагогічна система, результатом якої є гендерна вихованість дітей старшого дошкільного віку (Т. Булавіна, Т. Говорун, О. Кікінежді та ін.). Встановлено, що специфіка гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку полягає у відмові від протиставлення за ознакою статі в родині, закладі дошкільної освіти, та інших провідних інститутах соціалізації, формуванні практики взаємовідносин статей на засадах гендерного паритету, самовизначенні, самовдосконаленні і самореалізації кожної особистості.

На думку авторів [2, 4, 5, 7, 9, 10] гендерне виховання може реалізуватися за допомогою наступних форм і методів роботи: педагогічне проєктування, підсумком якого виступає соціально-особистісна презентація дитини; метод проблемних ситуацій (формує уявлення дітей про відмінності хлопчиків / дівчаток, чоловіків / жінок із зовнішніх і фізіологічних ознак, а також гендерної поведінки; сюжетно-рольові ігри (дають можливість організувати таку взаємодію з педагогом і дітьми та такі більш широкі соціальні відносини, в яких відбувається засвоєння реально діючих правил гендерної поведінки; театралізована ігрова діяльність (дає можливість програвати найбільш типові гендерні ролі, і тим самим виробляти більш глибоке і адекватне саморозуміння дитини); метод моделювання (дозволяє розвивати способи взаємодії, характерні для чоловічого і жіночого типу поведінки за допомогою символічних ігор, схем дії тощо); пізнавально-розвиваюча освіта – читання і аналіз творів художньої літератури, ознайомлення з культурними зразками мужності / жіночності в живописі, музиці, перегляд відеоматеріалу, з подальшим аналізом (формує уявлення дітей про відмінності хлопчиків / дівчаток, чоловіків / жінок із зовнішніх фізіологічних ознак, а також гендерної поведінки).

Психолого-педагогічний аналіз літератури [1, 4, 5, 6, 9] дозволяє стверджувати, що саме в сім'ї відбувається перший етап процесу гендерного виховання. У сім'ї здійснюється формування гендерної ідентичності, уявлень про місце і роль чоловіка і жінки в сучасному світі, формування позитивного образу – Я, ціннісного ставлення до себе, створення бази гендерної культури дитини, її активної життєдіяльності, відчуття своєї повноцінності. Гендерна ідентичність полягає в переживанні своєї відповідності гендерним ролям, тобто сукупностям суспільних норм і стереотипів поведінки, характерних для представників певної статі.

Батьки виступають як необхідна і найбільш доступна модель навчання відповідному у поведінці. Батьки допомагають дитині сформувати реалістичний і позитивний образ самої себе, почуття самоповаги; впевненої поведінки. Завдяки механізму ідентифікації у хлопчиків і дівчаток у сім'ї формуються еталони чоловіка і дружини, зразками яких виступають батько і мати (жінка – матір, господиня, дружина; чоловік – батько, захисник, опора сім'ї). Батько і мати, реалізуючи різні, що не суперечать одна одній моделі взаємодії з дочкою і сином, дають дітям можливість познайомитися з різними способами поведінки в навколишньому світі, і внесок обох батьків створює умови для повноцінного гармонійного розвитку дитини, опти-

мального становлення чоловічої чи жіночої індивідуальності.

Під гендерною вихованістю розуміємо інтегративну властивість особистості, що являє собою сукупність досить сформованих особистісних якостей, в узагальненій формі відображають систему соціальних відносин через призму гендерної приналежності. У контексті розв'язування завдань дослідження розуміємо, що у своїй основі, гендерна вихованість дітей старшого дошкільного віку містить три компоненти: поведінковий компонент (вміння керувати своєю поведінкою через ставлення до себе з позиції гендерної приналежності); когнітивний компонент (усвідомлення своєї індивідуальності з позиції гендерної приналежності); емоційно-оцінний компонент (емоційно-оцінне ставлення до себе та інших через формування основ рефлексивної свідомості).

Поведінковий компонент відображає характер поведінки дітей старшого дошкільного віку та відповідає принципу гендерної рівності відсутності дискримінації, зневаги до представників протилежної статі, що виражаються у будь-якому розрізненні, винятковості або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків. Когнітивний компонент включає розуміння дітьми старшого дошкільного віку соціально-обумовлених відмінностей між жінками і чоловіками на основі набутої поведінки, усвідомлення себе як представника / представниці певної статі, розуміння зразків поведінки, діяльностей, атрибутів (характерних рис), що приписуються як «притаманні» для чоловіків / хлопчиків і жінок / дівчинок. Емоційно-оцінний компонент гендерної вихованості дітей старшого дошкільного віку реалізується через усвідомлення своєї приналежності до чоловічої, жіночої статі у соціальному контексті, формування позитивного ставлення до власної статі і поваги до іншої, усвідомлення рівних можливостей для осіб обох статей.

На сучасному етапі розвитку суспільства, у зв'язку з його гуманізацією змінюються вимоги моралі, культурних еталонів мужності і жіночності, як фемінності і маскулінності. Маскулінність та фемінність – це системи властивостей особистості, що традиційно вважаються чоловічими чи жіночими. На зміну жорсткого протиставлення маскулінності / фемінності, зовнішніх заборон приходять нові уявлення про чоловічі і жіночі ролі, засновані на гнучких партнерських взаєминах, що вимагає в теорії і практиці дошкільного виховання інноваційних форм і методів, які враховують гендерні особливості і потреби самої дитини.

Реалізація перерахованих вище особливостей і потреб можливий тільки в рамках особистісно-орієнтованої моделі на основі якої здійснюється побудова розвиваючого педагогічного середовища, яке дозволяє визначити домінують взаємин дитини з навколишнім світом, актуалізувати реалізацію потреб в усвідомленні дитини суб'єктом діяльності, утворює систему провідних педагогічних умов, що сприяють оволодінню хлопчиками і дівчатками дошкільного віку навичками відповідної поведінки, формує правильне розуміння ролі чоловіка і жінки в суспільстві та моделі поведінки певної статі, культури взаємовідносин різних статей та ін.

Отже, створення певних педагогічних умов дозволяє реалізувати основну мету гендерного виховання дітей дошкільного віку – не формування чоловічої / жіночої особистості із заданими властивостями, а створення умов для розвитку і вдосконалення індивідуальності дівчинки і хлопчика, позитивної гендерної соціалізації, формування позитивно-стійкою гендерної ідентичності і культури взаємин дошкільнят з особами своєї і протилежної статі. Під педагогічними умовами гендерного виховання старших дошкільників в закладах дошкільної освіти розуміємо – створення такого розвивального середовища, в якому була б представлена сукупність педагогічних, психологічних факторів (відносин, засобів тощо), що забезпечують можливість вихователю організувати індивідуальну і спільну діяльність дітей дошкільного віку, батьків, з метою становлення особистості хлопчика / дівчинки, гармонізації гендерних взаємин у всіх сферах взаємодії.

Система педагогічних умов створюють основу для успішного гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку і включає в себе: гендерний педагогічний супровід дитини, здійснюваний з позиції морального становлення особистості; інтерактивну взаємодію і співпрацю з сім'єю, що передбачає педагогізацію батьків в питаннях гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку; оновлення розвивального середовища, орієнтованого на гендерну самосвідомість дітей дошкільного віку.

Зупинимось на першій педагогічній умові – гендерний педагогічний супровід дитини, здійснюваний з позиції морального становлення особистості. Педагогічний супровід являє собою не просто надання допомоги дитині, це підтримка, в основі якої лежить збереження максимуму свободи і відповідальності суб'єкта розвитку за вибір варіанта вирішенню актуальної проблеми. Будучи досить складним за своїм характером процесом взаємодії дитини и педагога, супровід призводить до прогресу в розвитку супроводжуваного, тобто

успішне входження дітей в нову ситуацію особистісного і соціального розвитку. Таким чином, педагогічний супровід дитини є вид організованої взаємодії супроводжувачого і супроводжуваного, який передбачає зміну ціннісно-смыслових орієнтацій і установок дошкільнят і забезпечує їх соціально-особистісний розвиток мужності / жіночності.

При організації гендерного педагогічного супроводу дітей старшого дошкільного віку необхідно враховувати те, що в цьому віці, в зв'язку з усвідомлення своєї гендерної приналежності, дитина починає будувати свою поведінку відповідно до пропонувананих йому зразками, вибудовуючи свою гендерну роль. Дитина у старшому дошкільному віці вже усвідомлює, що серед людей виділяють чоловіків і жінок, може схарактеризувати, що чоловік – це доросла особа, а хлопчик – дитина чоловічої статі, жінка – доросла особа, а дівчинка – дитина жіночої статі, має уявлення про основні ознаки, спільне та відмінне у представників різної статі.

Гендерний педагогічний супровід дитини, здійснюваний з позиції морального становлення особистості, по суті, має представляти собою підбір ситуацій, спрямованих на розвиток здатності дітей правильно діяти, адаптуватися до навколишнього середовища. Дитина дошкільного віку виступає як суб'єкт ціннісного засвоєння соціальних норм і правил поведінки і зіставляє із засвоєними цінностями власну діяльність. Виконання гендерних ролей дитиною створює можливості для накопичення моделей гендерної поведінки і накопичення досвіду відповідно до прийнятих в суспільстві моральних норм, стандартів мужності і жіночності.

Ефективність гендерного педагогічного супроводу дитини, здійснюване з позиції морального становлення особистості, залежить від того, які методи і форми взаємодії використовують вихователі у вирішенні поставлених завдань [2, 7, 9, 10]. Найзначнішим засобом при цьому є соціальна дійсність, оскільки вона містить все необхідне для конкретизації наявних уявлень і вироблення нових правил і норм мужності і жіночності.

Не менш значущим є друга педагогічна умова – інтерактивна взаємодія і співпраця з сім'єю, що передбачає педагогізацію батьків в питаннях гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку. Педагогізація батьків в питаннях гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку передбачає психолого-педагогічну просвіту батьків спрямовану на підвищення їхньої педагогічної культури в питаннях гендерного виховання дітей, розвитку позитивного сприйняття своїх дітей, себе самих, навколишнього світу, розвитку умінь організувати гендерне виховання дітей в родині тощо.

Визнання пріоритету сімейного виховання вимагає нових відносин сім'ї і закладу дошкільної освіти. Новизна цих відносин визначається поняттями «співпраця» і «взаємодія» [1, 4, 5]. Співпраця передбачає об'єднання й координацію зусиль, ресурсів, рівність участі кожної зі сторін та спільну відповідальність за результати діяльності. Взаємодія це система взаємозумовлених соціальних дій, за яких дії одного суб'єкта (індивіда, групи, спільноти) одночасно є причиною і наслідком відповідних дій інших. У порівнянні з традиційною організацією співробітництва та взаємодії, в інтерактивній, змінюється взаємодія того, хто навчає, і того, хто навчається: активність педагога поступається місцем активності батьків. Це проявляється, перш за все, в тому, що педагог не дає готових знань і рішень учасникам процесу, а веде їх шляхом самопізнання, сприяє їх саморозвитку і самостійного пошуку способів вирішення проблем. Отже, мова йде про реальний додаток сімейного і суспільного виховання, збільшення частки участі сім'ї у освітньому процесі, при цьому роль пасивних спостерігачів, яка відводиться на сьогоднішній день батькам, замінюється роллю повноправних учасників.

Будучи першим соціальним інститутом для дитини, сім'я, в особі батьків несе відповідальність за його виховання. Дошкільна установа покликана допомогти, підтримати, направити, доповнити їх виховну діяльність. Форми співпраці родини та закладу дошкільної освіти у гендерному вихованні дітей є: батьківські збори, консультації, спільні свята, спільне оформлення газет, виставки, робота батьківського комітету тощо. Така взаємодія має пронизувати всю освітню роботу в закладі дошкільної освіти, тільки в цьому випадку зможемо отримати бажаний результат – формування основ повноцінної, гармонійно розвиненої особистості [5, 18, 67, 89].

В якості третьої педагогічної умови гендерного виховання дошкільнят було висунуто – оновлення розвивального середовища, орієнтованого на гендерну самосвідомість дітей дошкільного віку. У сучасній педагогіці [2, 3, 5, 7, 8] ведеться інтенсивний пошук шляхів перетворення змістовної частини освіти в «живе» для вихованця знання, яке відрізняється тим, що воно не може бути засвоєно, воно повинно бути побудовано. Побудовано так, як будується живий образ, живе слово, живий рух.

Принципово важливим є розгляд розвивального середовища в якості джерела розвитку особистості дошкільного віку. Воно створює маленькій людині умови для осмислення себе як цілісної особистості: пропонує ситуації, що вимагають прийняття моральних цінностей, переконань,

ідеалів; пропонує рішення, які передбачають моральний вибір, моральне самовизначення, тим самим піддаючи особистість перевірці на самоідентичність.

Аналізуючи роботи авторів [1, 2, 4, 6, 9], визначили, що під розвивальним середовищем слід розуміти просторове оточення, здатне забезпечити соціально-культурне становлення дитини, що дозволяє розвинути якості, необхідні для подальшої життєдіяльності. Теоретичне осмислення проблеми підтвердило думку про те, що протягом усього дошкільного віку під впливом розвивального середовища інтенсивно йде становлення гендерної ідентичності, яка складається в засвоєнні орієнтацій, в засвоєнні соціальних прагнень, установок, зразків гендерного поведінки. Дані про свої можливості, уявлення дитини про саму себе накопичуються поступово завдяки досвіду різноманітної діяльності, спілкування з дорослими і однолітками і доповнюються відповідним ставленням до самого себе. Формування образу «Я» відбувається на основі встановлення зв'язків між індивідуальним досвідом дитини і інформацією, яку він отримує в процесі спілкування і організації діяльності в розвивального середовища. Дошкільник звертає увагу не тільки на відмінності чоловіків і жінок у зовнішності, одязі, але і в манері поведінки і спосіб життя, що сприяє закріпленню основи уявлень про мужність і жіночність. Ефективно організоване розвивальне середовище дозволить створити умови для вибудовування гендерних відносин в дошкільному дитинстві і задати перспективу для гендерного розвитку дівчаток і хлопчиків у подальшому, побудови образу «Я» [1, 2, 4, 7].

Практичні зусилля педагогів по оновленню розвивального середовища, орієнтованого на гендерну самосвідомість дітей дошкільного віку підпорядковуються інтересам дитини. Розвивальний характер середовища забезпечується педагогічно виправданим використанням його можливостей і систематичним, цілеспрямованим його збагаченням. Розвивальне середовище, орієнтоване на гендерну самосвідомість дітей дошкільного віку збагачується за рахунок не лише кількісного накопичення, а й через покращення якісних параметрів: естетичності, гігієнічності, комфортності, функціональної надійності та безпеки, відкритості до змін та динамічності, відповідності віковим та гендерним особливостям дітей, проблемної насиченості тощо. Вихователі дбають про те, щоб діти вільно орієнтувалися у створеному розвивальному середовищі, мали вільний доступ до всіх його складових, уміли самостійно діяти в ньому, додержуючись норм і правил перебування в різних осередках та користування матеріалами, обладнанням.

Гендерне виховання здійснюється в усіх видах діяльності що супроводжують життя дитини: ігрова, образотворча, пізнавальна, художня, музична, мовленнєва, комунікативна, побутова, трудова тощо. Складність і багатогранність проблеми гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку вимагає також відповідної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти, яка допоможе педагогам подолати стереотип – однотипність роботи в масовій групі, або навчити їх бачити індивідуальні особливості хлопчиків і дівчаток, помічати, чим кожна дитина відрізняється від інших. Висока якість гендерного виховання може бути забезпечена спільними зусиллями управлінських і методичних служб, наукових установ, практиків та батьків. Поряд з цим вважаємо, що на місцях кожен педагогічний колектив закладу дошкільної освіти має сам вирішувати яким чином краще організувати цей процес.

Для того, щоб гендерне виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти не залишалось стихійним, погано керованим процесом необхідна цілеспрямована, спеціалізована підготовка вихователів до підбору методів і прийомів індивідуального підходу до хлопчиків і дівчаток в процесі їхнього навчання і виховання. В освітньому процесі закладу дошкільної освіти при організації гендерного виховання можуть бути використані такі основні форми органі-

зації дітей: спеціально організована навчальна діяльність (заняття), ігри, самостійна діяльність дітей (художня, рухова, мовленнєва, ігрова, трудова, дослідницька та ін.), індивідуальна робота, спостереження, екскурсії, походи, свята та розваги, гуртки тощо. Вони можуть бути організовані фронтально, підгрупами, індивідуально залежно від віку дітей, матеріально-технічного забезпечення закладу дошкільної освіти, професійної майстерності вихователя. З тим, щоб педагог міг таким чином реорганізувати освітній процес закладу дошкільної освіти і все освітнє середовище, щоб воно дозволяло сформувати систему норм і цінностей адекватних індивідуальним особливостям і гендерної приналежності кожної дитини.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що виділені педагогічні умови є достатніми і в своїй сукупності забезпечують успішне гендерне виховання дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти. Педагогічними умовами гендерного виховання старших дошкільників в закладах дошкільної освіти є: гендерний педагогічний супровід дитини, здійснюваний з позиції морального становлення особистості; інтерактивна взаємодія і співпраця з сім'єю, що передбачає педагогізацію батьків в питаннях гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку; оновлення розвивального середовища, орієнтованого на гендерну самосвідомість дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Гайденко В. Гендерна педагогіка: долаючи межі теоретично і практично // Філософські абрисы сучасної освіти: монографія / за заг. ред. І. Предборської. Суми, 2006. С. 42–59.
2. Гендерна педагогіка: хрестоматія / за ред. Вікторії Гайденко ; пер. з англ. В. Гайденко, А. Предборської. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 313 с.
3. Гендерна соціалізація сучасної жіночої молоді: монографія / С. Я. Харченко, Л. Г. Харченко, С. М. Гришак, О. А. Болотська ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2009. 318 с.
4. Гендерні дослідження : прикладні аспекти : монографія / В. П. Кравець [та ін.] ; за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. 448 с.
5. Говорун Т. В. Гендерний чинник у вихованні дітей // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. Інституту психології АПН України. К. : Гнозис, 2003. Т. 5. Ч. 6. С. 111–117.
6. Голованова Т. П. Теорія і практика формування гендерної рівності студентської молоді: монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2007. 338 с.
7. Грабовська І. Пошуки гендерної паритетності: український контекст: монографія. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, ДС Міланік, 2007. 204 с.
8. Кизима І. І. Гендерна обізнаність педагогів (на прикладі фокус-групового дослідження у Львівській області) // Науково-педагогічний журнал «Молодь і ринок». Дрогобич, 2015. № 4 (123). С. 160–166.
9. Кікінежди О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості: монографія. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 400 с.
10. Смоляр Л. О. Становлення гендерної освіти в Україні : жіночі дослідження в педагогіці // Основи теорії гендеру : навч. посіб. / відпов. ред. М. М. Скорик. К.: К.І.С., 2004. С. 504–519.

References

1. Haidenko V. Henderna pedahohika: dolaiuchy mezhi teoretychno i praktychno // Filosofski abrysy suchasnoi osvity: monohrafiia / za zah. red. I. Predborskoi. Sumy, 2006. S. 42–59.
2. Genderna pedahohika: khrestomatiia / za red. Viktorii Haidenko ; per. z anhl. V. Haidenko, A. Predborskoi. Sumy: VTD «Universytetska knyha», 2006. 313 s.
3. Henderna sotsializatsiia suchasnoi zhinochoi molodi: monohrafiia / S. Ya. Kharchenko, L. H. Kharchenko, S. M. Hryshak, O. A. Bolotska ; Derzh. zakl. «Luhans. nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka». Luhans : Vyd-vo DZ «LNU im. Tarasa Shevchenka», 2009. 318 s.

4. Genderni doslidzhennia : prykladni aspekty : monohrafiia / V. P. Kravets [ta in.] ; za nauk. red. V. P. Kravtsia. Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan, 2013. 448 s.
5. Hovorun T. V. Hendernyi chynnyk u vykhovanni ditei // Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykhologii: zb. nauk. pr. Instytutu psykhologii APN Ukrainy. K. : Hnozys, 2003. T. 5. Ch. 6. S. 111–117.
6. Holovanova T. P. Teoriia i praktyka formuvannia hendernoї rovnosti studentskoї molodi: monohrafiia. Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet, 2007. 338 s.
7. Hrabovska I. Poshuky hendernoї parytetnosti: ukrainskyi kontekst: monohrafiia. Nizhyn: Vydavnytstvo NDU im. M. Hoholia, DS Milanik, 2007. 204 s.
8. Kuzyma I. I. Henderna obiznanist pedahohiv (na prykladi fokus-hrupovoho doslidzhennia u Lvivskii oblasti) // Naukovo-pedahohichniy zhurnal «Molod i rynek». Drohobych, 2015. № 4 (123). S. 160–166.
9. Kikinezhdzi O. M. Henderna identychnist v ontogenezi osobystosti: monohrafiia. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2011. 400 s.
10. Smoliar L. O. Stanovlennia hendernoї osvity v Ukraini : zhinochi doslidzhennia v pedahohitsi // Osnovy teorii henderu : navch. posib. / vidpov. red. M. M. Skoryk. K.: K.I.S., 2004. S. 504–519.

Алексий Листопад. Педагогические условия гендерного воспитания старших дошкольников в дошкольных образовательных учреждениях

Гендерное воспитание рассматривают как важную и неотъемлемую часть общего процесса воспитания, которое рассматривается как усвоение и активное воссоздание индивидом социального опыта (системы знаний, норм, ценностей), в результате которого он овладевает социальной ролью человека. Гендерное воспитание рассматривается как целостная педагогическая система, результатом которой является гендерная воспитанность детей старшего дошкольного возраста. Под гендерной воспитанностью понимаем интегративное свойство личности, которое включает совокупность сформированных личностных качеств, в обобщенной форме отображающих систему социальных отношений через призму гендерной принадлежности. Гендерная воспитанность включает три компонента: поведенческий компонент (умение руководить своим поведением через отношение к себе с позиции гендерной принадлежности); когнитивный компонент (осознание своей индивидуальности с позиции гендерной принадлежности); эмоционально оценочный компонент (эмоционально оценочное отношение к себе и другим через формирование основ рефлексивного сознания). Поведенческий компонент отображает характер поведения детей старшего дошкольного возраста и отвечает принципу гендерного равенства, отсутствие дискриминации, пренебрежение к представителям противоположного пола, которые выражаются любым различии, исключении или привилегии по признаку пола, если они направлены на ограничение или делают невозможным признание, пользование или осуществление на равных основаниях прав и свобод человека для женщин и мужчин. Когнитивный компонент включает понимание детьми старшего дошкольного возраста социально обусловленных отличий между женщинами и мужчинами на основе приобретенного поведения, осознание себя как представителя / представительницы определенного пола, понимание образцов поведения, деятельности, атрибутов (характерных черт), которые приписываются как «присущие» для мужчин / мальчиков и женщин / девочек. Эмоционально-ценностный компонент гендерной воспитанности детей старшего дошкольного возраста реализуется через осознание своей принадлежности к мужскому, женскому полу в социальном контексте, формирование позитивного отношения к собственному полу и уважению к другому, осознание равных возможностей для лиц обоего пола. Педагогическими условиями гендерного воспитания старших дошкольников в дошкольных образовательных учреждениях являются: гендерное педагогическое сопровождение ребенка, осуществляемое с позиции морального становления личности; интерактивное взаимодействие и сотрудничество с семьей, которое предусматривает педагогизацию родителей в вопросах гендерного воспитания детей старшего дошкольного возраста; обновление развивающей среды, ориентированной на гендерное самосознание детей дошкольного возраста. Педагогические условия являются достаточными и в своей совокупности обеспечивают успешное формирование гендерной воспитанности детей старшего дошкольного возраста в заведении дошкольного образования.

Ключевые слова: гендерное воспитание, гендерная воспитанность, педагогические условия гендерного воспитания, будущий воспитатель, дошкольное образовательное учреждение.

Oleksii Listopad. Pedagogical conditions of senior preschool children gender education in preschool educational institutions

Gender education is considered as an integral pedagogical system, the result of which is gender education of senior preschool age children. By gender education, we mean the integrative characteristic of an individual, which includes a set of formed personal qualities, in a generalized form reflecting the system of social relations through the prism of gender. Gender education includes three components: a behavioral component (the ability to direct one's behavior through attitude to oneself from the position of gender); cognitive component (awareness of their individuality from the position of gender); emotionally evaluative component (emotionally evaluative attitude towards oneself and others through the formation of the basics of reflexive consciousness). Gender pedagogical support of the child, carried out from the standpoint of personality moral formation; interactive and family cooperation, which provides for the pedagogization of parents in the issues of gender education of senior preschool age children; updating the developmental environment focused on the gender identity of preschool children are pedagogical conditions of senior preschool children gender education in preschool educational institutions.

Keywords: gender education, gender mannerliness, pedagogical conditions of gender education, future educator, preschool educational institution.